

Estudi dels *exempla* als *Avisos* de sant Antoni Maria Claret

Study of *exempla* in the *Avisos* of st. Antoni Maria Claret

HÈCTOR SANCHIS MOLLÀ
hecsanmo@gmail.com.

Independent Scholar

Resum: La literatura religiosa del segle XIX ha estat poc tractada pels estudiosos. En el present treball, analitzarem un dels recursos per excel·lència d'aquesta literatura, és a dir, l'*exemplum*. En concret, esbrinarem la font dels *exempla* utilitzats per sant Antoni Maria Claret a les obres: *Avisos saludables a las donsellas* (1850), *Avisos molt útils á las viudas* (1848), *Avisos molt útils als pares de familia* (1845) i *Avisos saludables als noys* (1851). A més, indicarem si els *exempla* han estat utilitzats per altres autors contemporanis al nostre.

Paraules clau: *exemplum*; sant Antoni Maria Claret; literatura religiosa; segle XIX

Abstract: The religious literature of the nineteenth century has been recently treated by scholars. In this paper, we discuss a resource par excellence of this literature: the *exemplum*. In particular, we find out the source of the examples used by St. Antoni Maria Claret works: *Avisos saludables a las donsellas* (1850), *Avisos molt útils á las viudas* (1848), *Avisos molt útils als pares de familia* (1845) i *Avisos saludables als noys* (1851). Also, we indicate if the examples have been used by other contemporary authors.

Keywords: *exemplum*; saint Antoni Maria Claret; religious literature; nineteenth century.

DATA PRESENTACIÓ: 29/11/2014 ACCEPTACIÓ: 07/12/2014 · PUBLICACIÓ: 15/12/2014

1. Introducció

En l'estudi de la literatura catalana durant el segle XIX s'han tingut poc en compte les obres de caire religiós, ja que la major part dels treballs s'han centrat en un conjunt d'autors, i les seues respectives obres, que formen part del moviment anomenat "Renaixença". En conseqüència, tenim pocs coneixements sobre la literatura religiosa del XIX.

Dins d'aquesta literatura devota, cal destacar la figura de sant Antoni Maria Claret, autor de l'obra *Camí dret i segur per arribar al cel* (primera edició, 1843), amb més de 100.000 exemplars en 185 edicions només al segle XIX. Aquestes dades ens permeten afirmar, sens cap dubte, que aquesta literatura era ben vigorosa (Ferrando / Nicolàs 2011: 323).

L'objecte d'estudi d'aquest treball girarà al voltant del recurs de l'*exemplum*. Concretament, en els utilitzats per sant Antoni Maria Claret a les obres: *Avisos saludables a las donsellas* (1850), *Avisos molt útils á las viudas* (1848), *Avisos molt útils als pares de familia* (1845) i *Avisos saludables als noys* (1851). Com el seu nom assenyala, aquestes obres són un aplec de consells aportats per l'autor, els quals són destinats a un públic en concret amb una única finalitat: l'adoctrinament.

La principal finalitat del nostre treball és esbrinar quines són les fonts, és a dir, les obres a les quals ha acudit sant Antoni Maria Claret per a extraure els *exempla* que després utilitzarà en les obres esmentades. A mesura que avança el treball, contemplarem la gran diversitat de fonts consultades, ja que descobrirem des d'*exempla* bíblics fins a narracions contemporànies al seu temps.

A l'hora de desenvolupar l'estudi, hem seguit fil per randa el següent procés. En primer lloc, localitzem els *exempla* i els associem amb l'avís que complementen. Posteriorment, segurament la part més interessant del treball, assenyalarem quina és la font consultada per Claret. Per últim, en certs casos, també hem indicat si l'*exemplum* ha estat emprat per un altre autor contemporani al nostre. Totes les citacions del nostre estudi són fetes d'acord amb l'original. Els exemples que adduïm apareixen en un tipus de lletra més menuda. Al costat d'aquests, trobem entre parèntesis el número de la pàgina i l'obra on podem localitzar-lo.

2. Descripció bibliogràfica

A la Biblioteca de Catalunya trobem quatre exemplars d'*Avisos saludables a las donsellas* (a partir d'ara *AD*). El primer exemplar fou editat l'any 1845 a Barcelona pels Hereus de la Viuda Pla. L'exemplar que nosaltres hem fet servir és l'edició de 1850, també editat a Barcelona pels Hereus de la Viuda Pla, ja que és l'edició que disposem en versió digital. Aquesta edició consta de 48 pàgines i es caracteritza per conservar totes les anotacions i marques en els marges que presenta el volum original.

Dels *Avisos saludables als noys (AN)* hi trobem tres exemplars. En aquest cas hem utilitzat el de la primera edició, compost per 64 pàgines i editat a Barcelona pels Hereus de la Viuda Pla l'any 1851, perquè és el que hi trobem digitalitzat. Pel que fa als *Avisos molt útils á las viudas (AV)*, hem fet servir l'edició de 1948 amb un total de 47 pàgines, ja que hi és l'única disponible a la Biblioteca de Catalunya.

L'obra *Avisos molt útils als pares de familia (AP)* és la que més exemplars es conserven. Fou editada a Barcelona pels Hereus de la Viuda Pla als anys 1845, 1846, 1848 i posteriorment a Vic l'any 1860 per Lluçió Anglada. Hem fet servir la primera edició, açò és, la de 1845, ja que és la que hi trobem digitalitzada.

3. Estudi dels *exempla*

3.1 Exempla a *AD*

L'autor explica que (1850:7) “la donas que parlan mal no sols las castiga Deu després de la mort ab lo foch del infern”, també són castigades en aquest món “ab cástichs lo mes espantosos”. Claret utilitza dos *exempla* narrats a mode de vivències personals per a descriure aquests càstigs divins:

(AD, 7): Te referiré un cas que á mi me passá en certa població de Catalunya: ohint jo, al passar per un carrer, á una dona que parlava mal (...) quant Deu prengué per son compte lo corregirla; la castigá tan severament, que inflántseli la llengua no li cabia en la boca. Axó anava acompanyat de una convulsió y respiració tan cansada, que amenassava matarla luego.

(AD, 7): Altre cas me passá: instat per las muchas súplicas que sem feren, vas anar á una casa pera confessar un home que tenia lo vici de malehir, de renegar y de parlar deshonestament; y he presenciát lo cástich de Deu, trobantlo sens lo us de la paraula, enterament mut.

Al llarg dels escrits dels Pares de l'Església, podem diferenciar dos arquetipus de personatges femenins. Un que representa la dona com a causant del pecat i un altre que simbolitza l'estat de perfecció on es vol arribar (Martínez 1991: 127). Claret compara aquests arquetipus a través de dos *exempla* bíblics. Al primer, llegim com Maria, model de virtut i castetat femenina, fou capaç de transformar les dones més dissolutes (Lluch 1, 39-56). Mentre que al segon, contemplem com Dina, filla de Jacob, fou castigada per satisfer la seua curiositat (Gèn. 34, 1- 4):

(AD, 9): Se llegeix en la historia, que quant aná a visitar á sa cosina Santa Isabel, una dona deshonestá de aquella terra digué ab descaró y curiositat: ¿qui será aquesta forastera que ve fent tant lo beato y tan recatada? Y ab aquell esperit de curiositat propi de las donas; feu alguns passos per a véurer la cara y los modals que acabava de arribar; mes apenas ho hagué conseguit, quant son cor queda enterament mudat, deixant las modas y las vanitats y ab ellas la mala vida.

(AD, 9): Bon exemple tenim de aquesta veritat en Dina filla del patriarca Jacob (...) la que havent tingut la curiositat de anar á véurer las fillas de Canaan, isqué verge de sa casa, y torná á ella deshonorada, seguintsen de aquí un sens número de desgracias.

L'opinió del nostre autor sembla evident respecte als espectacles quan afirma (1850:10): “tot se redueix a enganys, adulacions, carícies, desprecis, picardias, paraulas disfrassadas, cançons profanas, conversas deshonestas”. Alguns autors del segle XIX presenten unes opinions semblants, com ara la d'Andreu Posa (1858:6): “apartarte de las diversiones en especial dels saraus y de las balladas, si vols viurer cristianament” o la que llegim al pròleg de *Los balls sense vel* (1858: I): “No hi ha dubte, quels balls son una de las principals escltxas per ahont se introduheix lo veneno del vici en lo cor de las personas joves.”

Claret utilitza un *exemplum* estret de Tertulià (*De Spectaculis*, 26) que narra la història d'una muller que fou posseïda pel dimoni quan acudí a presenciar un espectacle. A més, l'autor també utilitza una vivència personal, a mode d'*exempla*, per a fer veure al lector els tràgics accidents que solen ocórrer en els balls:

(AD, 9): Tertuliá empleá un llibre enter (...) Me recuerdo que entre otras diu; que una dona en certa ocasió havent anat als espectacles, quedá possehida del dimoni. Al exorcisarla, digué lo maligne esperit (...) ¿Perqué me exorcisas y castigas? Si jo he entras en lo cos de aquesta dona, es porque la he encontrada en terreno y lloch meu.

(AD, 16): Dígasmе, ¿per quant no haurias volgut trobarte en aquell sarau ques feya en cert poble de Catalunya, en lo que estant en lo mes animat del ball...tot plegat se enfonsà la casa... essent lo resultat vint y set morts y setanta dos de contusos?(Jo havia estat en la casa poch antes de arruinarse.)

L'atac a la indumentària femenina és un dels més destacats pels autors religiosos, a causa de la deshonestedat i frivolitat que hi ha en la manera de vestir (Planas 1989: 99). Per a Claret (1850:27) “la vanitat é indecencia dels vestits ha arribat a son major grau en aquestos desgraciats dies”. En aquest cas, l'*exemplum* que utilitza Claret el localitzem a l'obra d'Antonio d'Eguileta (1797:203) i a la de Joseph Barcia (1693: 339). Aquests dos autors li atribueixen la narració a Juan Egidio, un dels principals intel·lectuals de l'Edat Mitjana i que, per desgràcia, gran part de la seua obra ha desaparegut¹(Ferrero 2002:25) .

(AD, 33): una senyora demaná á Deu nostre senyor li manifestas, que cosa era la que mes aborria en las donas. Demanat axó, se li obrí lo infern, y vejé en ell una dona posada en grans torments, que ab tristas veus deya: “Ay de mi, que vaig casta en lo meu cos, y estich condemnada per los meus trages (...) y jo ab mos adornos escandalosos feya mal als justos y als sants. Axó es lo que mes aborreix Deu en las donas.”

Claret utilitza un *exemplum* del P. Manuel Ortigas (Llibre II, V, 8) on explica que la mortalitat era més elevada entre les dones que vestien amb *trages escandalosos*. A més, narra el càstig sofert per una muller que desafia Déu perquè desitjava estar bella:

(AD, 35): Molt depressa anavan morintse las donas que havian estat fautoras dels trages escandalosos. Y anyadeix que corregida una donsella per los seus trages escandalosos y

---

¹ És complicat conèixer amb exactitud l'obra a la qual pertany aquest *exemplum*, ja que la informació que tenim sobre aquesta és mala i desconeixem la seua magnitud. Hi ha una llegenda, la dels *Egidios*, que narra que gran part de la seua obra s'ha extraviat.

escoturas indecents, no havent volgut esmenarse, antes respost temerariament: “Si Deu nom’ vol axi, quem tire ahont vulga, puig jo he de fer lo meu gust, y no he de semblar fea”; morí de repente, y després de enterrada, la terra la va llansar de sí. Y la desgraciada está ara cremant y rabiant en lo foch de lo infern per tota una eternitat.

Claret esmenta que no sols seran castigades les dones que vesteixen indecentment, també ho seran les que hi cooperen i ajuden. L'*exemplum* que posa en aquest cas prové de l'hagiografia de santa Caterina (1784:11). Bonaventura, germana de la santa, morí a causa d'uns grans dolors durant el part, segons l'autor per vestir indecentment la seua germana, i, posteriorment, fou condemnada amb la privació del cel :

AD: Bonaventura morí de dolors de part en cástich de haver vestit á la moda ó ab lúxo á sa germaneta santa Catarina, y perque aquesta fou algun tant condescent, quedá privada després dels grans y extraordinaris beneficis que li feya lo cel, fins que reconegué la sua falta, que fou al cap de poch de temps.

Els càstigs no només són aplicats a particulars, és a dir, als pecadors, sinó també a pobles, fins i tot, a regnes sencers. Claret recull un *exemplum* de l'obra *Historia de rebus Hispaniae* (VI, XXI) on explica la causa per la qual el regne visigot establert a la Península Ibèrica fou envaït pels musulmans:

AD: ¿ Qué diré de aquell tan gran que experimentá nostra Espanya per espay de setcents anys, quant fou oprimida per los moros y sarracens? Aquest fou originat, diu lo docte Mariana, per haver vist desde un balcó del real palacio lo infelís rey D.Rodrigo á Florinda (...) que estava en un jardí ab lo pit descubert.

3.2 Exempla a AP

Per a Claret (1845:5): “es un error, y encara més heretjia condemnada, lo dir quel estat del matrimoni es mal”. L'autor adverteix als lectors que deuen estar preparats per a rebre aquest sagrament, ja que (:11) “un terrible judici los espera...si se abandonan al apetit carnal á la manera quels bruts animals”. Claret utilitza un *exemplum* bíblic (Gèn 38: 1-10) on exposa el càstig que reberen els fills de Judà, els quals no respectaren la *santedat* del matrimoni:

(AP: 11): Axí ho experimentaren per sa desdítja Her y Onan, que quedaren mors repentinament, y foren tirats als inferns.

Claret indica que es obligació dels c16 per mostrar el càstig imposat per Déu als adúlter:

(13 AP) : A Faraó y á tota sa casa castigá Dèu ab tot género de desgracias per haver aquell rey desitjat la muller de Abraham.

L'autor, a banda d'aquest *exemplum*, decideix explicar com els gentils els penaven:

(AP, 13) Los jueus antiguament cremaban de viu en viu los adúlteros, y després per orde del Senyor los feyan morir apedregats per tot lo poble.

(AP, 14) : Los mateixos gentils miraban ab tant horror aqueixa maldat y la castigaban tan severament, que espanta llegir sas historias. En ellas se troba quels fénedos y árabes tant al adúltero com á la adúltera los tallaban lo cap.

Claret assenyala el paper fonamental que tenen els pares envers l'educació dels seus fills quan afirma (1845:22): “si ells (els fills) son bèn criats de sos pares, serán ab lo temps bons pares y mares de familia...al contrari sils pares no cumplan sas obligacions envers sos fills, aquestos serán tan mals, que sas casas serán habitadas de feras.” L'autor posa per cas un *exemplum* provinent de la civilització clàssica que narra la fatídica situació que es vivia a la república d'Atenes i la solució que es prengué per a capgirar la situació. Observem aquest *exemplum* en altres obres del XIX, com ara: *La familia regulada* d'Antoni Arbiol (1805: 401) i la *Historia de los seminarios clericales* de Larrazábal (1856: 2).

(AP, 23): Me recordo haver llegit, que la república de Atenas se trobava plena de vicis y de desgracias; se juntaren los més sensats pera tractar de son remey (...) Aquestos proposaban un cástich com medi de traure tantas maldats...De aquest modo anaban reflexionant aquells zelosos pares, quant un de ells de més judici y enteniment (...) tirá en mitg de la reunió una poma pudrida. ¿Quin remey vos sembla podrá haver pera que aqueixa poma (...) quede una altra bona, hermosa y dolsa? Ell proseguí: Donchs mirau, traentli las llavors que té en lo cor, sembrarlas, cuydarlas y cultivarlas (...) Axí es, digueren tots los pares del congrés; donchs si axi es, que es pose tot lo cuydado degut a la criansa dels fills, y dins pochos anys tindrem reformada tota la república.

L'autor recomana als pares que inspiren en els seus fills un gran temor al pecat (1845:35): “com un monstruo de lo més horrorós y perjudicial”. Claret posa com a exemple un fragment de la *Crónica* de Martí de Viciana (2002(1564): 358) on es narra com la reina Blanca de França transmeté al seu fill un gran temor al pecat:

(AP, 35) La reyna Dona Blanca ab son fill sant Lluís, al qui ella deya: jo te estimo moltíssim, mon amat Lluís; ab tot més voldria véurete mort que en pecat. Aquesta paraulas quedáren tan impresas en lo enteniment y cor de aquest noy, que sempre las tingué presents.

Una altra obligació que tenen els pares envers els seus fills és la rectificació, ja que, segons Claret (1845: 41): “no basta instruhir als fills en las cosas santas...sinó que es precís é indispensable corretgirlos de sos defectes.” L'autor fa servir un *exemplum* bíblic (Samuel 2, 12-17) on contemplem com Heli, pare d'Ofni i Finees, fou castigat per no portar a terme aquesta obligació:

(Ap, 46) Heli (...) summo pontífice y jutge de la nació hebrea; tenia dos fills anomenats Ofni y Finees, que eran lladres y deshonestos. Lo Senyor los castigá fentlos morir desgraciadament joves en lo camps de batalla (...) y son pare per no haverlos corretgit (...) caygué de la cadira ahont estava assentat y quedà mort.

3.3 Exempla a AN

El primer consell on Claret fa servir el recurs de l'*exemplum* és el d'estimar Déu sobre totes les coses, concretament (1851:13): “ab todas las forsas de son cor y de sa ánima, preferint molt mes lo pédrerho tot, fins sa propia vida.” L'autor exposa el cas dels sants Just i Pastor com a model:

(13, AN) A aquest fi recordauvos de un sant Just y sant Pastor, naturals de la ciutat de Alcalá (...) los quals no tenint sinó set anys lo primer y nou lo segon, en prova del amor ab que amavan y preferian a Déu sobre todas las cosas, sufriren gustosament varios y terribles martiris, y per últim la mateixa mort.

Una de les formes d'estimar Déu, tal com hem contemplat a l'*exemplum* anterior, és sofrir martiri en el seu nom. L'autor empra una altra narració, en aquest cas bíblica (2 Macabeus 7, 1-2. 9-14), on descriu el martiri més cruel vist fins el moment, el dels germans Macabeus i la seua mare:

(AN, 56-57): Los set germans Macabeus juntament ab la sua mare, per no voler obedir al rey gentil quels manava menjar de las viandas prohibidas per la ley de Moysés, foren presos y atormentats cruelment. Los asotaren ab nervis de bou, los tallaren la llengua, los arrancaren la pell del cap, los tallaren las mans y peus, los cremaren en ollas de metall vermellas de foch, y en mitg de tals tormentos se animavan los uns als altres á sufrir ab valor y constancia aquells suplicis; y la sua mare los exhortava á tenir confiansa en lo Senyor, manifestantlos que després de aquells martiris de poch moments alcansarian una felicitat eterna. Totas las alabansas que podém donar á aquells set germans y á la sua mare, que plens de fe y constancia donaren la vida en defensa de la ley de Deu (...) Ells gosan ja en lo cel la corona del martiri, y la sua memoria durará fins á la fi del mon.

Un altre *exemplum* que empra en aquest avís és el que extrau de l'obra *Camino del cielo* d'Estevan Pinell (1769: 337):

(AN, 14) Aquella santa noya (...) que morí purament del diví amor, quant preguntada del ninyo Jesus, que se li aparegué en brassos de sa divina Mare, sil' amava, y sil' amava molt, li digué: Vos amo mes que á mi mateixa (...) quedant de aquest modo víctima del amor diví, ab lo cor dividit en dos parts, en las quals estavan escrites en lletres de or ditas paraulas.

En un altre avís, el nostre autor adverteix als nois que veneren i, sobretot, que no profanen la imatge de Jesucrist amb l'argument que aquesta és una representació (1851:17): “noble de Deu.” Claret acudeix a la civilització clàssica, concretament a la matança de Tessalònica, per a mostrar el càstig que reberen els profanadors d'una imatge venerable:

(AN, 18) Mirau no vos succehís lo mateix que als habitants de Tessalónica, que havent profanat una imatge ó estatua del emperador Teodosio, enfurismat aquest per semblant desacato, maná á sos soldats quels degollassen.

El nostre autor utilitza també com a *exemplum* la narració bíblica (Daniel 3, 1-29) del rei gentil Nabucodonosor, que després del miracle ocorregut: tres jueus condemnats al foc foren salvats per Déu, jurà castigar aquells que profanaren la imatge d'aquest:

(AN, 55) Lo rey Nabucodonosor gentil, furiós perque los tres joves hebreus Ananías, Misael y Azarías no havian volgut adorar la sua estatua de or, com ell havia manat, los feu tirar en un forn en que hi havia set vegadas mes de foch que lo acostumat. Però las flamaradas sortiren del forn y cremaren als que hi havia allí prop; y un ángel del Senyor baixá del cel y deslliurá del rigor del foch als tres joves, los quals entonaren un cántich de alabansa á Deu. Sortiren los tres joves, y admirat lo rey y los magistrats de véurer com lo foch nol's havia cremat un sol cabell, digué axí: Benehit sia l'Déu de Ananías, Misael y Azarías, que ha enviat lo seu ángel, y ha salvat als que creuhen en ell. Y lo rey, encara que gentil, maná que qualsevol que blasfemés contra l'Deu de aquells joves, morís y fos destruhida la sua casa.

No obstant això, Claret també dedica un avís a la veneració de la Verge (1851:19): “Amar de tot cor á la Sma. Verge Maria com á mare de Deu y encomanarse á ella tots los dias.” L'autor empra la història del beat Bernat Morlàs (1672 :75) com a model de lloança:

(AN, 24) Se llegeix en la historia del beato Bernat Morlás religiós dominico, que essent sagristá del convent de Santarém en lo regne de Portugal, se ocupava en ensenyar á dos noys que vestian per devoció lo sant hábit del gran pare sant Domingo (...) Succedia tot sovint, que esmorsant ells devant de una imatge de Maria que portava en los brassos al bon Jesus, lo convidavan á esmorzar, y la Verge santíssima lo baixava de sos brassos pera que tastés del esmorzar... Contaren ells lo cas á son mestre lo beato Bernat, quil's instruhí á fi de que demanassen al divino Infant y á sa santíssima Mare quels convidás també á ells y al seu mestre en la casa de son Pare celestial. Axí ho cumpliren, y respongué lo bon Jesus quedavan convidats pera de allí tres dias, época en ques celebrava sa gloriosa ascensió al cel...aquell dia disposats los tres pera celebrar la solemnitat (...) los tres moriren santament, y passaren á gosar per tota una eternitat del convit de la gloria.

El pecat mortal és un dels tòpics més comuns en la literatura religiosa del s.XIX, ja que hi és present en l'obra d'autors com Josep Rossell (1841) o Francesc Mateu (1818). Claret també hi tracta el pecat mortal, ja que alguns dels seus avisos versen sobre aquesta temàtica, com ara (1851: 30): “Fugiu donchs, fills estimats en Jesucrit, ben lluny de ell (del pecat mortal).” L'*exemplum* que acompanya aquest avís és una narració extreta del «IV Sermó del pecat mortal» del P. Siniscalchi (1756: 74-97):

(30, AN) Mirau no vos succehesca lo que succeí á un desgraciat noy, que sempre havia estat molt bon minyó (...) que havent ohit que altre noy que havia comés un horrorós pecat de impuresa, tingué la fragilitat de volerlo comeétrer; quant veus aquí que caygué mort de repente, y fou sepultat en lo foch intern del infern.

Claret repeteix en *AN* un avís que dirigí als pares en *AP*, concretament el del paper que desenvolupen els pares en l'educació. L'autor posa per cas un *exemplum* bíblic (2 Reyes 2:23,24) que narra el càstig que reberen uns nois per burlar-se del profeta Eliseu. Aquest fet succeí, segons l'autor, perquè (1851:54): “Deu castigá...la impietat y descuyt de sos pares en no donarlos la corresponent educació.”

(AN, 54) Mentres Eliseo, profeta del Senyor, se dirigia del camp de Jericó á Bethel pera predicar la paraula de Deu, sortiren de la ciutat alguns noys que lo mofaban y escarnian perque era calvo. Lo profeta se girá á ells, y al véurels los malehí en nom del Senyor: y al instant sortiren de un bosch dos ossos que despedassaren á quaranta dos de aquells noys.

Finalment, l'autor crea un *exemplum* on un pare, a partir de la saviesa adquirida pels anys, dirigí unes paraules als seus fills. Aquestes paraules que Claret posa en boca del pare són un conjunt de proverbis coneguts, amb algunes modificacions, com ara: “fer limosna no empobreix” o “ni la missa, ni civada destorba llarga jornada” (Strauss 1994: 320).

(AD, 56) Un pare anciá tenint en sa presencia los seus fills de qui era molt estimat, los digué aqueixas paraulas que ells sempre tingueren presents. Fills meus, jo he observat durant tota la mia vida:

1. Que lo treballar en los dias de festa no fa rich á ningú.
2. Que la limosna no empobreix.
3. Que lo encomanarse á Deu al matí y ohir missa, may ha retardat lo treball.
4. Que un fill desobedient may ha estat felís.

3.4 Exempla a AV

El primer *exemplum* d'AV i el respectiu avís que l'acompanya coincideixen amb un aportat per l'autor a AP: (AP, 35) i (AV, 8). Claret transmet el mateix missatge a les viudes que als pares de família, ja que el deure d'educar els fills correspon als progenitors. Recordem que l'avís era inspirar en els fills un gran temor al pecat, mentre que l'*exemplum* emprat és un fragment de la *Crònica* de Martí de Viciana (2002(1564): 358).

El nostre autor continua amb el següent avís (1848:10): “Vetlleu als vostres fills; nols deixeu anar de nits, ahont lo mal menor que acostuman trobar son las desgracias corporals que á vegadas succeheixen; nils' passeu cosa alguna mala que fassan, perque després ells mateixos se queixarian contra vosaltres.” Claret aporta dos consells en el seu avís: que els fills no freqüenten de nit els llocs on hi haja mal i la correcció dels actes dolents. El primer és semblant al d'AD (AD,9) on critica els balls i els saraus per ser llocs propis del dimoni. El segon coincideix amb el d'AP (AP, 41), on explica que es obligació dels pares corregir els seus fills.

L'*exemplum* que posa per cas l'autor correspon a un fragment de l'obra de Leonardo da Porto (1836: 314) que narra com un sentenciat a mort culpa la seua mare dels delictes que ha comés a causa de no haver-lo corregit quan era jove i els seus delictes eren encara lleus:

(AV,11) Estant sentenciat á morir en la forca, antes de pujar la escala, demaná de poder dir una paraula á la orella de sa mare. La paraula fou tallarli ab una mossegada la orella, y com un gos rabiós dirli: Desgraciada mare, vos sóu la causa de las mias desgracias; si me haguesseu corregit y castigat, quant vos portava frioleras, sent encara petit, no hauria passat de lladreguet á lladronás, ni me veuria en aquesta forca en que ara me trobo.

En canvi, el càstig serà pitjor si, a banda de no corregir, les viudes suggereixen a les seues filles (: 12) “vestir indecorosament, á anar á aquell ball, aplech festa major...á tenir tracte, festeig, relació amorosa.” Claret utilitza una revelació de santa Brígida (VI, 52), a fi de narrar la presència d'una muller condemnada a l'infern per portar a terme aquestes accions:

(AV, 13) Veje en lo infern á una dona que surtia de un estany de foch sens cor en lo pit, sens llabis en la boca, ab los ulls arrancats y deixats cáurer sobre las galtas, y en lo pit uns animals venenosos, anomenats áspits, que la devoravan, la que cridava á la filla, que encara vivia: ¡Ah filla, però no filla sinó serpent venenosa! Desgraciada de mi que te he engendrat; però mes desgraciada encara perque te he ensenyat á pecar. Quantas vegadas pecas á causa del mal exemple quet vas donar, altrás tantas se m' redoblan las penas.

Claret insisteix en la correcció que han de desenvolupar les viudes envers els seus fills. Però, a diferència dels casos anteriors, l'autor se centra particularment en els fills d'edat avançada (: 16): “si son ja grans, ab dulcúra, bonas paraulas y oracions lograréu mes que ab tots los crits.” L'autor aplica l'*exemplum* bíblic de la viuda de Naïm (Lluch 7, 11-17) per a transmetre la idea que si volem portar a terme un objectiu, hem de ser perseverants:

(AV, 16) Veyent mort lo seu fill, nos' desatinava, sinó que seguia plorant lo seu enterro, y ab axó logra enternir al bon Jesus, y que li ressuscitás.

Un altre avís que aporta Claret a *AV* és que les viudes no deuen maleir els seus fills, encara que estiguen fastijoses, perquè les malediccions, en opinió de l'autor, comportaran terribles conseqüències als seus fills. El nostre autor utilitza un *exemplum* de l'obra *Ciudad de Dios* de sant Agustí (XXII, 8), on narra les desgràcies ocorregudes a uns fills que foren maleïts per la seua mare. Aquest *exemplum* també el localitzem a l'obra de Garcia Mazo (1839: 154):

(AV, 17) Una mare viuda tenia deu fills, set noys y tres noyas: enfadada un dia los tirá á tots aquesta maledicció: Ni may que pugau reposar, ja que nom' deixau reposar á mi que só la vostra mare. Al dir axó, com si tots los fills haguessen sentit un tró horrorós, se posaren á tremolar, brincantse tots de cap á peus; may no podian estar quiets, ni quan dormian reposavan. Aburrits y avergonyits de véurerse axí, abandonaren la sua patria, y rodant lo mon seguiren totas las provincias del imperi romá, donant per totas parts testimoni de quan horrendas son las malediccions de las mares. Finalment després de haver mort vuyt de ells en tal miserable estat, los dos restants, un minyó y una minyona, pararen á la ciutat de Hipona, de ahont era bisbe sant Agustí, y en la iglesia de S. Esteve recobraren miraculosament la salut per la aplicació de las reliquias de aquest sant.

L'autor recomana a les viudes que no es tornen a casar, a pesar que (:20): “la Iglesia santa aprobe los casaments de las viudas”, com afirma el mateix Claret. L'argument que empra, basat en la seua experiència, és que la major part de les viudes que s'han tornat a casar, només (:21): “ne trauhen disgustos, sentiments, inquietuts.” El nostre autor utilitza dos *exempla* que narren la vida de dos viudes que decidiren romandre en aquest estat. El primer pertany a l'hagiografia de Santa Eufrasia (1580: 212), mentre que el segon pertany a la de Santa Olímpia de Nicomèdia.

(AV, 21) Eufrasia, senyora de las mes ricas y nobles de Roma, quedá viuda molt jove: lo emperador la instava pera casarse; però ella, renunciand lo millor dels partits mundans, escullí á Jesucrist, y renunciand á todas las suas cosas, marxá á la Tebayda, ahont se conservá viuda, y visqué y morí santament.

(AV, 22) A una senyora anomenada Olimpia se li morí lo marit, que era governador de Constantinopla; lo emperador Teodosi la volia casar ab un seu parent, y á las instancias que li feu pera ques tornás á casar, li respongué la honestíssima senyora viuda: Si mon Deu y Senyor me hagués volgut casada, no me hauria quitat lo marit; però haventme desfet los llassos del matrimoni, me ha imposat lo jou suau de la continencia y me ha inspirat aqueix desitg de conservar-la.

El nostre autor apunta que les viudes han de ser constants i perseverants en l'oració, ja que (:23): “han de buscar qui las aconsole y dirigisca: y no han de esperar ni confiar en los homes sinó en Deu.” Claret empra com a recurs dos *exempla*: els casos d'Anna (Lluch 2: 36-38) i Judith (Judith 8: 1-7), dos viudes que es dedicaren la resta de la seua vida a lloar a Déu.

(AV, 24) Axí també ho practicava aquella Anna, la profetisa...la qual se havia mantingut viuda fins á la edat de 84 anys que tenia á las horas, estant quasi sempre en lo temple, servint en ell á Deu de nit y dia ab dejunis y oracions.

(AV, 25) Com ho veyem en la viuda Judith. Aquesta senyora, com diu la sagrada Escripura y explican los Expositors, luego que fou mort son marit, se feu compóndrer en lo mes alt y retirat de sa casa un quarto com un oratori, ahont se retirava ab las suas criadas, ja per apartarse

dels homes y de las senyoras que li anavan á fer visita, y conservar axí millor la castedat, fama y honor, y ja també per entregarse del tot á Deu y á la santa oració.

Un altres avís d'*AV* és (: 31-32): “las verdaderas viudas han de procurar, en quant pugan, estar sempre retiradas, guardantse de anar á convits, festas y concurrencias.” Al nostre parer, aquest avís és el més important per a Claret, ja que és l'únic on apareix el sintagma *verdaderas viudas*. L'autor utilitza com a *exemplum* de *verdadera viuda* la figura de la Verge:

(AV, 32) La Verge santíssima passá per tots los tres estats de soltera, casada y viuda, y en ningun estat visqué tant temps com en lo de viuda, donant á tothom los mes admirables exemples de virtut y perfecció, però especialment á las viudas. ¡Que retiro tan gran! ¡Qué mortificació de potencias y sentits! (...) ¡qué dejunis! ¡que modestia en lo vestir!.

Adés, l'autor ha emprat com a *exemplum* el cas de la viuda Judit (Judit 8: 1-7). Ara, reprèn aquest *exemplum* per a transmetre al lector que, a pesar de dedicar la resta de la seua vida a la lloança de Deu, Judit no fou una *verdadera viuda* com la Verge, ja que la seua vestimenta no era l'adequada, concretament a causa del seu cilici cenyit. Claret opina igual que Sant Vicent, ja que aquest considera que el cilici és insuficient i recomana portar al damunt altres vestidures (Maranges 1991: 42)

(AV, 35) De Judith se llegeix en lo capítol 8 que era en extrem hermosa y jove, y son marit li havia deixat moltes riquesas y numerosa familia, y possessions plenas de vacadas y de remats de ovellas, y tothom tenia format de ella un grandíssim concepte (...) Y aquesta gran senyora tan rica, jove y hermosa anava cenyida ab un cilici y dejunava tots los dias de sa vida, menos en los dias de festa (...) y per medi del dejuni y mortificació del cilici tenia subjectat lo incentiu de la luxuria.

4. Conclusió

Sant Antoni Maria Claret ha estat un dels autors oblidats de la literatura catalana del segle XIX, juntament amb el gènere al qual pertany: la literatura religiosa. Una literatura ben viva, més a Catalunya i a les Illes que no pas al País Valencià, gràcies a la intervenció de personalitats que defensaren el català com a llengua de culte; com ara Josep Morgades (1826-1901) que desenvolupà una intensa tasca en favor del catecisme i la predicació en llengua catalana (Ferrando / Nicolàs 2011: 323) o el mateix Claret, fundador de la Llibreria Religiosa l'any 1848, que en dos anys publicà 2.811.000 exemplars d'obres.

Dels *exempla* que hem recollit al llarg de les quatre obres estudiades (*AD*, *AP*, *AN* i *AV*) podem dir que la font per excel·lència del nostre autor és la Bíblia, però també acudeix a les hagiografies, com ara la de santa Caterina i las dels sants Just i Pastor. De vegades, també exposa *exempla* a mode de vivència personal, segurament per a donar més vivacitat a la narració.

Un altre tipus de fonts són les paganes, concretament l'episodi de la matança de Tessalònica. Els textos redactats pels pares de l'església com sant Agustí i Tertulià també són emprats com a font, de la mateixa manera que algunes obres religioses com la del pare Manuel Ortigas.

En algunes ocasions, també hem indicat si els *exempla* emprats per Claret han estat utilitzats per altres autors, cosa que ens demostra que aquest recurs és ben viu en la literatura devota. Ho hem comprovat mitjançant l'*exemplum* recollit a partir de Juan Egidio, utilitzat, a banda pel nostre autor, per escriptors del segle XVII i XVIII.

5. Bibliografia

- Anònim (1858) *Los balls sense vel*, Barcelona, Estampa Hereus V. Pla.
- Arbiol, A. (1805) *La familia regulada, con doctrina de la sagrada escritura, y santos padres de las iglesia católica*, Madrid, Eusebio Alvarez.
- Barcia, J. (1693) *Despertador crhistiano*, Madrid, Juan Garcia Infanzon.
- Basilio, J. (1580) *La hagiographia y vidas de los sanctos de el nuevo testamento*, Bilbao, Mathias Mares.
- Birgersdotter, B. (1303-1373) *Las profecías y rebelaciones de Santa Brígida de Suecia VI*, versió digital <http://www.santos-catolicos.com/santos/santa-brigida-de-suecia/santa-brigida-de-suecia-libro6.php>
- Claret, A.M. (1845) *Avisos molt útils als pares de familia*, Barcelona, Hereus de la Viuda Pla.
- . (1848) *Avisos molt útils á las viudas*, Barcelona, Hereus de la Viuda Pla.
- . (1850[1845]) *Avisos saludables a las doncellas*, Barcelona, Hereus de la Viuda Pla.
- . (1851) *Avisos saludables als noys*, Barcelona, Hereus de la Viuda Pla.
- Da Porto, L. (1836) *Esercizi spirituali del beato Leonardo da Porto v.III*, Milano, Giovanni Silvestri.
- De Eguileta, A. (1797) *Pláticas doctrinales*, Madrid, Jerónimo Ortega.
- De Hipona, A. (426) *Ciudad de Dios*, versio digital http://www.iglesiareformada.com/Agustin_Ciudad_22.html
- De Mariana, J. (1783[1592]) *Historia de rebus Hispaniae, v.III*, València, Benito Monfort.
- De Viciano, M. (2002[1564]) *Libro tercero de la Crónica de la ínclita y coronada ciudad de Valencia y de su reino*, edició a cura de Joan Iborra, València, Universitat de València.
- Ferrando, A. - Nicolàs, M. (2011) *Història de la llengua catalana*, Barcelona, Editorial UOC.
- Ferrero, C. (2002) «Liber contra venena et animalia venenosa», tesi doctoral dirigida pel Dr. José Martínez Gázquez, Barcelona, UAB.
- Garcia Mazo, S. (1839) *El catecismo de la doctrina cristiana*, Valladolid, Imprenta de Don Julian Pastor.
- Gisbert, Ll. (1784) *Vida portentosa de la serafica y candida virgen santa Catalania de Sena*, València, Manuel Pelegruer.
- La Bíblia*, Versió digital consultada de *La Bíblia* a <http://www.biblia.catholic.net/>
- Larrazábal, F. (1856) *Historia de los seminarios clericales*, Caracas, Arzobispado de Caracas.
- Liborio Siniscalchi, J. (1756) *La scienza della salute eterna*, Venezia, Tommaso Bettinelli.
- Maranges, I. (1991) *La indumentària civil catalana segles XIII – XV*, Barcelona, IEC.
- Maria Marchese, D. (1672) *Sagro diario domenicano v.III*, Napoli, Stamperia di Giacinto Passaro.

- Martínez, T. (1991) «La dona i el matrimoni a través dels Sermons de Sant Vicent», *Miscel·lania Joan Fuster III*, Barcelona, PAM, pp.125-148.
- Martínez, V. (1991) «La dona que prega. Dona i religiositat en la narrativa catalana del segle XIV», *Miscel·lania Joan Fuster III*, Barcelona, PAM, pp.85-107.
- Mateu, F. (1818) *Compendi de la doctrina cristiana*, Barcelona, Hereus viuda Pla.
- Ortigas, M. (1678) *Tomo primero de las obras del P. Manuel Ortigas de la compañía de Iesus*, Saragossa, Agustin Verges.
- Pinell, E. 1769 *Camino del cielo*, Barcelona, Imprenta de Maria Angela Martí Viuda.
- Planas, J. (1989) «L'imatge de la dona als inferns gòtics catalans», *D'Art*, 15, pp. 95-119.
- Posa, A. (1858) *Immoralitat den Carnestoltas*, Vic, Lluçia Anglada.
- Rossell, J. (1841) *Lo amich católich y fiel*, Barcelona, Hereus viuda Pla.
- Strauss, E. (1994) *Dictionary of european proverbs v. I*, Londres, Routledge.
- Tertuliana, Q. S. F. (197-202) *De spectaculis*. Versió digital <http://www.newadvent.org/fathers/0303.htm>.